

Endelig rejser afhandlingen ubesvarede spørgsmål, bl.a. spørgsmål om danske forhold i international belysning, som vil kunne være til inspiration for fremtidig dansk barndoms- og skolehistorie – og forhåbentlig bringe den ud, hvor heller ikke forfatteren endnu har været.

Gunhild Nissen

REGIN SCHMIDT: *Red Scare. FBI and the Origins of Anticommunism in the United States* (København: Museum Tusulanum Press, 2000) 391 s.

To gange i det 20. århundrede oplevede USA perioder, hvor myndighederne følte sig tilskyndede til at indlede en klapjagt på venstreorienterede under henvisning til trusler mod den nationale sikkerhed. Den første »kommunistforskrækkelse« brød ud i kølvandet på Første Verdenskrig, og kulminerede med massearrestationer og deportation af tusinder af immigranter. Den anden brød ud under den kolde krig i slutningen af 1940'erne, og mundede ud i det politiske korstog, som blev kendt som »McCarthyismen«. Det er den første af disse to perioder, som danner udgangspunktet for Regin Schmidts bog *Red Scare. FBI and the Origins of Anticommunism in the United States*.

Mens USA demobiliserede efter Første Verdenskrig, voksede den sociale uro. I løbet af 1919 udbrød der mere end 3600 strejker, hvoraf mange udviklede sig til voldelige konflikter. Også de racemæssige spændinger tog til. 78 sorte blev lynchet det år, heraf mange hjemvendte soldater. I sommeren 1919 var der 25 udbrud af raceuroligheder i amerikanske byer, og over 120 mennesker mistede livet.

En gruppe voldelige anarkister pustede til ilden. I foråret 1919 opfangede det amerikanske postvæsen 36 pakkebomber adresseret til prominente politikere, dommere og embedsmænd. Bare et par måneder senere eksploderede bomber i otte amerikanske byer. En af dem var tiltænkt justitsminister A. Mitchell Palmer, som fremmanede billedet af en landsdækkende kommunistisk sammensværgelse og førte an i klapjagten på »undergravende elementer«. Forberedelserne og den praktiske afvikling af denne klapjagt var overladt til justitsministeriets Bureau of Investigation (senere FBI), hvis Radical Division var under ledelse af den unge, ambitiøse J. Edgar Hoover. Det er bureauet og dets håndtering af denne opgave, som er hovedemnet i Regin Schmidts bog.

Red Scare er baseret på omfattende studier i amerikanske arkiver, og en stor del af kildematerialet har ikke tidligere været inddraget i belys-

ningen af de dramatiske begivenheder i 1919-20. Hovedparten af den forskning, der tidligere har beskæftiget sig med FBI's politiske efterretningsvirksomhed, har været baseret på det kildemateriale, som blev bragt til veje af den såkaldte Church-komite, nedsat af det amerikanske senat i årene 1974-76. Komiteen interesserede sig imidlertid kun for perioden efter 1936, og følgelig har hovedparten af de videnskabelige værker, som siden har anvendt materialet, også koncentreret sig om denne periode. Bortset fra dokumenter, som er blevet tilgængelige efter ansøgninger under Freedom of Information Act, er bureauets arkiver fra årene efter 1922 stadig lukkede. Derimod er samtlige arkiver fra 1908 til 1922 blevet åbnet og overgivet til National Archives. Det er i disse hidtil upåagtede arkiver, som skønsmæssigt rummer tre millioner sider tekst, at Regin Schmidt har fundet den væsentligste del af sit kildemateriale. I et væld af sager fra alle dele af USA sammenholder han vidneudsagn og indberetninger til hovedkvarteret fra agenter i felten med de officielle udlægninger, som siden nåede offentligheden. Bogen gør det klart, hvordan bureauets overordnede politiske hensyn i adskillige tilfælde har resulteret i fordrejninger, undertrykkelse af vitale oplysninger, og i enkelte tilfælde regulære justitsmord.

Red Scare er et opgør med den udbredte forestilling om kommunistforskrækkelsen i 1919-20 som en spontan afvigelse, hvor myndighederne lod sig (vild)lede af folkestemningen. Schmidt argumenterer for, at den tværtimod var resultatet af lang tids nøje planlægning, og han sætter spørgsmålstegn ved det gængse billede af en kommunistforskrækket befolkning. Presset for handling mod radikale fagforeningsledere, sorte aktivister og andre »undergravende elementer« kom ikke nedefra men fra oven, fra lokale og nationale eliter med andre interesser end hensynet til landets interne sikkerhed. Bureau of Investigation blev en aktiv medspiller, som dramatiserede og sammenkædede uafhængige begivenheder i bestræbelserne på at presse øgede bevillinger til sit videre arbejde gennem Kongressen.

Med denne tese gør Regin Schmidt op med gængse socialpsykologiske fremstillinger af antikommunismen i USA. Her er kommunistforskrækkelsen typisk blevet fremstillet som et udslag af kollektive neuroser, affødt af angsten for tab af social status, eller usikkerheden over ny erhvervet social status; neuroser som har manifesteret sig i politisk paranoia. Sådanne fortolkninger af f.eks. McCarthyismen er i de senere år blevet udfordret af historikere, som bag den skingre retorik i den offentlige debat fandt et regulært partipolitisk opgør. Jagten på venstreorienterede var her først og fremmest et effektivt våben i republikanernes opgør med den politiske arv efter Franklin D. Roosevelt. Regin

Schmidt går i en lidt anden retning ved at rette blikket mod de institutionelle interesser, som blev fremmet ved udbredelsen af kommunist-skrækken. Det er en af Regin Schmidts teser, at klapjagten på kommunister og andre radikale elementer i 1919-20 var et første vigtigt skridt i institutionaliseringen af FBI's politiske overvågning – en proces, som efter Anden Verdenskrig gav bureauet en central rolle i etableringen af »Den nationale Sikkerhedsstat«.

Bogens grundlæggende temaer præsenteres fra begyndelsen klart for læseren og bliver efterhånden underbygget af et væld af eksempler fra lokale konflikter rundt omkring i USA. Regin Schmidt stiller sig ikke tilfreds med at nuancere det herskende billede af begivenhederne i 1919-20. Med udgangspunkt i en grundig gennemgang af den eksisterende litteratur, er det tydeligvis hans mål at skyde de herskende antagelser om disse begivenheder i sænk med sit imponerende arsenal af nye kilder. Det lykkes ham i vid udstrækning.

Skønt eksemplerne på manipulation og magtmisbrug er talrige i *Red Scare*, tildeler Regin Schmidt egentlig ikke bureauet en skurkerolle i sin fremstilling. Det har tydeligvis egne institutionelle interesser at pleje, men han mener ikke, at det, som hævdet af flere, er ude af politisk kontrol. Bureauets handlinger finder sted i forståelse med Justitsministeriet, og sandsynligvis også Det hvide Hus. Med jagten på kommunister i 1919 påbegynder FBI en systematisk overvågning af politiske aktiviteter, som har eksisteret lige siden. Denne overvågning er ifølge Schmidt i pagt med den ændrede opfattelse af statens rolle, som siden århundredets begyndelse havde kendetegnet »den progressive periode«. Den er et logisk skridt i den føderale regerings gradvise overtagelse af den sociale kontrol. Schmidt er her tydeligt inspireret af den amerikanske historiker Robert Wiebes bog *The Search for Order, 1877-1920* (New York 1967).

Regin Schmidt redegør for samspillet mellem myndigheder, patriotiske foreninger, som f.eks. krigsveteranernes organisation American Legion, private detektivbureauer, samt lokale erhvervsinteresser med et stærkt ønske om at få kvalt strejkerne og stækket de radikale fagforeninger – ikke mindst agitatorer for det syndikalistiske Industrial Workers of the World. Selv om Schmidt på ingen måde benægter, at der i dele af befolkningen fandtes en reel bekymring over de mange arbejds-konflikter og raceuroligheder, så er det hans påstand, at det var Bureau of Investigation, der i samarbejde med disse forskellige interessegrupper og en sensationshungrende presse skabte forestillingen om en revolutionær trussel for at kunne retfærdiggøre den bølge af arrestationer

og deportationer, som fulgte med de såkaldte »Palmer raids« i begyndelsen af 1920.

Disse massedeportationer blev mulige, efter at det reelt var lykkedes Justitsministeriet at fravriste Arbejdsministeriet kontrollen med hele deportationsprocessen. Da kampagnen kulminerede, var op mod 10.000 mennesker blev indfanget under store koordinerede massearrestationer i mere end 30 amerikanske byer, og flere tusinde af dem var blevet deporteret til Europa. Hovedparten af dem var ikke amerikanske statsborgere – eksempelvis var omkring 90% af kommunistparties medlemmer immigranter fra Rusland og Østeuropa. Deportation kunne ske uden rettergang, da det teknisk set ikke var et strafferetsligt anliggende, men en administrativ procedure. Adskillige komplet uskyldige mennesker, som blot havde været på det forkerte sted på det forkerte tidspunkt, eller fejlagtigt havde stået på kommunistpartiets medlemslister, blev sat på et skib og sendt over Atlanten.

Også her går Schmidt mod den gængse opfattelse af begivenhedernes exceptionelle karakter ved at dokumentere, at det kun var omfanget af deportationerne, som var nyt. Selve princippet med en kort juridisk proces og efterfølgende deportation af arrestanter, som ikke var amerikanske statsborgere, havde været praktiseret længe.

Hvorfor sluttede forfølgelsen af radikale elementer brat i 1920? Ifølge Schmidt havde den tjent sit formål. Den havde stækket de radikale fagforeninger, fjernet en lang række politiske aktivister fra amerikansk jord, fængslet andre, og jaget en skræk i livet på resten. På den anden side havde hetzen også affødt voksende modstand fra andre grene af samfundslivet. Den grove tilsidesættelse af basale borgerlige rettigheder udløste protester fra bl.a. American Bar Association og American Civil Liberties Union, og i dele af erhvervslivet voksede frygten for mangel på ny arbejdskraft, hvis hetzen mod kommunister og fagforeningsledere skulle udvikle sig til en generel hetz mod indvandrere. Hertil kom endvidere, at det lykkedes Arbejdsministeriet at generobre kontrollen med deportationsprocessen og dermed standse deportationerne af immigranter, hvis eneste »forbrydelse« var deres medlemskab af en forening eller et parti.

Som sagt er Regin Schmidts revisionistiske version af begivenhederne under den første kommunistforskrækkelse i det store hele overbevisende. Der er dog faktorer og perspektiver, som tydeligvis er nedtonet i bestræbelserne på at præsentere en klar tese. Man får f.eks. ikke megen fornemmelse for interne modsætningsforhold indenfor FBI, eller for bureauets samarbejde med lokale erhvervsgrupper. I det omfang FBI's

handlinger var inspireret af tidens progressive ånd og ønsket om at institutionalisere og centralisere den sociale kontrol, var de måske nok i pagt med, hvad Schmidt kalder »the emerging corporate order« (p. 20), men de stod i et ideologisk modsætningsforhold til det herskende grundsyn hos mange af bureauets samarbejdspartnere i erhvervslivet, som nok delte ønsket om at stække fagforeningerne og fjerne den politiske uro, men generelt også ønskede at minimere den føderale regerings rolle i samfundslivet. Det kunne være interessant at vide, om det var et modsætningsforhold, man gjorde sig nogen overvejelser om i bureauet.

Det er som sagt et centralt element i Schmidts tese, at initiativet til klapjagten på kommunister ikke kommer fra en opskræmt opinion, men fra oven. Mens han har et solidt kildemæssigt belæg for, at FBI ikke bliver presset til handling af folkestemningen, så er hans grundlag for ligefrem at betegne befolkningen som »apatisk« i spørgsmålet mindre overbevisende (p. 28). Hans hovedargumenter er, at der ikke findes troværdige meningsmålinger, som kan sandsynliggøre et folkeligt engagement i spørgsmålet, og at tidligere fremstillinger har forvekslet den offentlige mening skabt af de toneangivende avisers leder-artikler med befolkningens mening. Men retfærdigvis må man vel sige, at selvsamme fravær af meningsmålinger også gør det umuligt at konkludere, at begivenhederne i 1919-20 ikke skabte nogen reel frygt i befolkningen. Hovedinspirationen til ideen om befolkningens apati synes at være en undersøgelse af befolkningens (manglende) bekymring om »den røde fare«, som Samuel A. Stouffer lavede i 1954, mens McCarthyismen var på sit højeste. Det er muligt, at en undersøgelse foretaget i 1920 ville have givet et lignende resultat.

Afslutningsvis retter Regin Schmidts opmærksomhed sig mod den videre institutionelle udvikling af den politiske overvågning i USA – en centraliseringsproces, som i stigende grad knyttede FBI direkte til præsidentembedet, hvis magt i 1930'erne og 1940'erne var tiltagende. Endelig berører Schmidt også bureauets rolle under »McCarthyismen«. Han deler historikeren Ellen Schreckers opfattelse af FBI som McCarthyismens »bureaukratiske hjerte« – jf. Ellen Schrecker: *Many Are the Crimes; McCarthyism in America* (Boston, 1998).

Der er dog interessante forskelle i Regin Schmidts vurdering af de to kommunistforskrækkelser i henholdsvis 1919-20 og 1949-54. Han fastholder, at den første i vid udstrækning var fabrikeret (om end overvågning var berettiget, bl.a. fordi kurerer fra Comintern smuglede store pengesummer til kommunisterne i USA). Det var med skjulte motiver og mod bedre vidende, når myndighederne i disse år advarede den

amerikanske befolkning mod en revolutionær fare, og påstandene om, at kommunisterne planlagde og koordinerede de mange strejker og raceuroligheder forblev utroværdig.

Hvad angår den anden kommunistforskrækkelse fra slutningen af 1940'erne, så er han ikke i samme grad parat til at afvise den som hverken irrationelt massehysteri eller kynisk fabrikation. Med henvisning til forskningen i de sovjetiske og amerikanske arkiver, som er blevet åbnet efter den Kolde Krigs afslutning, finder han det godtgjort, at Sovjetunionen faktisk havde et omfattende spionagenetværk i USA – et netværk, som udgjorde en reel trussel mod landets interne sikkerhed (p. 365). »Ikke så få« af de embedsmænd, som blev fyret eller retsforfulgt var faktisk skyldige, hævder han (p. 361). Også her undsiger Schmidt dog mange af metoderne – herunder den generelle mistænkeliggørelse af alle venstreorienterede, som blev en spændetrøje for samfundsdebatten i 1950'ernes USA.

Tonen i bogens afsluttende kapitel er præget af en vis ambivalens. Man fornemmer, at det ikke blot kan tilskrives en forskel i vurderingen af, hvilken reel trussel »undergravende virksomhed« udgjorde i de to perioder med kommunistforskrækkelse, men at Regin Schmidt muligvis også har ændret sit syn på disse trusler under arbejdet med bogen. I så fald er han langt fra alene om det. Nye veldokumenterede studier af sovjetisk spionage og undergravende virksomhed i USA i årene under og efter Anden Verdenskrig, har også fået mange amerikanske historikere af liberal observans til at revidere deres syn på baggrunden for McCarthyismen. Særligt offentliggørelsen i 1995 af Venona-programmet, som i 1940'erne afkodede flere tusinde hemmelige meddelelser fra Moskva til 349 spioner og meddelere i USA har haft denne virkning.

Således ender en bog, hvis hovedindhold er beretningen om FBI's bestræbelser på at institutionalisere en politisk overvågning ved at fabricere en revolutionær trussel paradoksalt nok med en erkendelse af, at denne politiske overvågning er en nødvendighed. Også i et demokrati må nogen varetage den interne sikkerhed, men den politiske overvågning, som dette forudsætter, kan selv udvikle sig til en trussel mod de institutioner, som den skal beskytte. Schmidt lader FBI-chefen Louis Freeh få bogens sidste ord: »We are potentially the most dangerous agency in the country« (p. 368).

Mine indvendinger mod *Red Scare* er få. Det er ganske enkelt en fremragende bog. Den er original i sin tilgang til stoffet, velskrevet, velargumenteret, veldokumenteret og spændende. Og trods en udtalt revisionistisk inklination mister Schmidt aldrig balancen i sin fremstilling. Bogen fortjener international opmærksomhed og bør sætte sit klare

præg, ikke blot på debatten om den amerikanske antikommunisme og begivenhederne i 1919-20, men også på den generelle debat om forholdet mellem overvågning og demokrati.

Niels Bjerre-Poulsen

SØREN HELSTRUP: Truslen mod Danmark. Regeringen og de militære chefers trusselsopfattelse 1938-40. (Kbh. 2000)

Det er – mildt sagt – ikke jomfruelig jord at grave i, når man som Helstrup giver sig i kast med at analysere den danske sikkerhedspolitik forud for beslutningen den 9. april 1940 om at standse den militære modstand mod det tyske angreb. Læseren forventer ikke afslørende forklaringer, og Helstrup har da heller ikke ambitioner i den retning. For trods alt at levere et bidrag til forståelse af denne begivenhed gør han to ting. Han behandler i sin fremstilling et længere tidsrum, specielt de sikkerhedspolitiske kriser, begyndende med Anschluss i 1938. Han gør det ikke kun for at tilfredsstille historikers almindelige trang til at kende forudsætningerne for den skildrede begivenhed, men også ud fra den betragtning, at netop i kritiske situationer er politiske beslutningstagere – ligesom andre mennesker – tilbøjelige til at handle »på rygraden«, d.v.s. efter de mønstre, man har fulgt i tidligere tilfælde – næsten uanset hvor stor forskellen er til den foreliggende situation.

Helstrups anden idé er mindre selvfølgelig. For at få styr på sammenligningerne mellem de ret forskellige situationer, Anschluss, Sudesterkrisen september 1938, ikke-angrebstraktaten 1939 osv. systematiserer han trusselsopfattelsen hos de danske aktører i fem kategorier, 1) Den nationale trussel, en tysk aktion for at få Sønderjylland eller dele deraf tilbage. 2) Den politiske trussel, som bliver aktuel, når en stormagt (Tyskland) tvivler på den danske vilje og/eller evne til at forblive neutral. 3) den økonomiske trussel, hvor afspærringen af Danmarks udenrigshandel kan få katastrofale følger. Endelig kan den militære trussel være enten strategisk eller taktisk. Helstrup anfører, at denne sondring kan synes »akademisk«. Det er lidt af en smagssag; men klar og entydig er sondringen ikke, idet den især hviler på tidsperspektivet. Er den angribende magts formål langsigtet, er det en strategisk trussel, og hvis det drejer sig om øjeblikkelige eller i hvert fald kortvarige fordele for den angribende, er truslen taktisk. Angrebet på Danmark den 9. april var taktisk, fordi det kun drejede sig om transitmuligheder og brug af Ålborg lufthavn og evt. Frederikshavn med henblik på erobringen af Norge. Når det var opnået, kunne tyskerne for den sags skyld